

XORIJLIKLARGA O‘ZBEK TILINI O‘QITISHDA OG‘ZAKI VA YOZMA NUTQ KO‘NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH

N.Xudoyberdiyeva

Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti

O‘zga tilli guruhlarda o‘zbek tili ta’limi yo‘nalishi

3-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada o‘zbek tilini chet tili sifatida o‘qitishda og‘zaki va yozma nutqni rivojlantirish bo‘yicha qilinayotgan amaliy ishlar va chet el fuqarolariga o‘zbek tilini o‘qitishda ayrim metodik jihatlar bayon etilgan.*

Аннотация: *В данной статье содержится информация о практической работе по развитию устной и письменной речи при обучении узбекскому языку как иностранному и методах, используемых при обучении узбекскому языку иностранных граждан.*

Kalit so‘zlar: *O‘zbek tili, og‘zaki nutq, yozma nutq, ta’lim jarayoni, lug‘at, yozish qobilyatlari, tinglash qobilyatlari, grammatika, to‘g‘ri talaffuz.*

Ключевые слова: *Узбекский язык, устная речь, письменная речь, учебный процесс, лексика, навыки письма, навыки аудирования, грамматика, правильное произношение.*

O‘zbek tilini chet tili sifatida o‘qitishda og‘zaki va yozma nutqni rivojlantirish omillari samarali muloqot til o‘rgatishning asosi bo‘ladi. O‘zbek tili darslarida asosiy vazifa bu o‘quvchilarning nutq madaniyati va nutqiy ko‘nikmalarini rivojlantirishdir.

2020-2030- yillarda o‘zbek tilini rivojlantirish va til siyosatini takomillashtirish bo‘yicha O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev o‘sha yilning 20-oktabrida PF-6084-son Farmoni e‘lon qildi¹³.

O‘zbek tilining fonetikasi, leksikasi, grammatikasi bo‘yicha nutqning og‘zaki va yozma shakllaridan keng va to‘g‘ri foydalanib ilmiy-amaliy ma’lumot berish o‘zga tilli o‘quvchilarni o‘zbek tilida to‘g‘ri talaffuz qilishga o‘rgatish. Maktablarda o‘zbek tilining maqsadi o‘quvchilarni ijodiy fikrlash, fikrlarini nutq sharoitiga mos ravishda og‘zaki va yozma shakllarda to‘g‘ri bayon etish ko‘nikmalarini shakllanishiga qaratiladi.

Yozma nutq murakkab jarayon bo‘lib, u ko‘p vaqt va mehnat talab qiladi. Bunday nutq davomida inson o‘z o‘zini kuzatib boradi. Yozma nutqda savodxonlik va mazmun asosiy o‘rin tutadi. Yozma nutqni o‘stirish bevosita tilning grammatik qurilishi va lug‘at qatlamini mukammal o‘zlashtirish bilan bog‘liqdir.

YOZMA NUTQQA QO‘YILADIGAN TALABLAR:

Yozma nutqdagi fikr qiziqarli, ifodali, uslub jihatidan sodda va ravon bayon etilishi kerak. Hamda adabiy til meyorlariga rioya qilish, til boyligidan keng va ijodiy foydalanish zarur.

¹³ O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev o‘sha yilning 20-oktabrida PF-6084-son Farmoni e‘lon qildi

“Yozma mashqlar nutqni silliqalaydi, nutqiy mashqlar esa yozish uslubini jonlantiradi” deydi- Mark Fabiy Kirintleon.¹⁴ Xorijliklar o‘zbek tilidagi so‘zlarni to‘g‘ri yozishda muayyan tovushlarni to‘g‘ri talaffuz qilishda qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. Bu esa yozma nutqda hamda og‘zaki muloqatda yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan tushunmovchiliklarga olib keladimi. Umumta’lim maktablarining yuqori bosqichidagi o‘quvchilarning og‘zaki nutqini rivojlanish muommosi tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bugungi kunda zamonaviy maktablarning maqsadi o‘quvchilarni madaniyatli shaxs sifatida shakllantirishdan iborat. Bu ularning chet tili haqida ma’lum bilimlarini egallashi va nafaqat tushunish balki unda erkin muloqat qilish qobilyatini shakllantirishdan iborat. O.A.Bryukova va D.V.Semenovalar takidlaganidek “Zamonaviy metodologiya fanida monolog va dialog shakllarida o‘z og‘zaki nutqini yaratish qobilyatini shakllantirish chet tilini o‘qitishning asosiy maqsadi sifatida belgilanadi va chet tili tushunchasi orqali ifodalanadi. Ma’lumki kommunikativ kompetensiya juda murakkab ko‘p komponentli tuzilishga ega”dir. Nutqni o‘rgatish umum ta’lim maktabining yuqori bosqichidagi o‘quvchilarining haqiqiy ehtiyojlari va qiziqishlariga javob beradigan mavzuga asoslanadi. O‘zbek tilida og‘zaki nutqni rivojlantirish omillari og‘zaki nutq tinglash va nutq ko‘nikmalarini o‘z ichiga oladi. O‘zbek tilini chet tili sifatida rivojlantirishiga yordam beradigan omillar:

Lug‘atlar: har qanday tilda samarali og‘zaki muloqat qilish uchun lug‘at zarur. O‘quvchilar o‘z so‘zlarini ifoda etish va boshqalarni tushunish uchun ham keng so‘z boyligini rivojlantirish kerak.

Talaffuz: to‘g‘ri talaffuz o‘zbek tilida aniq muloqat qilish uchun juda muhimdir. O‘quvchilar o‘zbek tilidagi talaffuz qoidalariga haqida tushunchaga ega bo‘lishlari va o‘z malakalarini oshirish uchun muntazam ravishda mashq qilishlari kerak.

Tinglash qobilyati: kuchli tinglash qobilyatlari samarali muloqat qilish uchun juda muhimdir va o‘quvchilar suhbatlarda qatnashish uchun og‘zaki o‘zbek tilini tushunishlari kerak.

Grammatika: O‘zbek tili grammatikasi murakkab bo‘lishi mumkin. Uning qoidalarini o‘rganib mustaqil jumlar tuzishda qanday qo‘llashni tushunishi kerak.

Yozish qobilyatlari: Yozish- bu takomillashtirish uchun amaliy va fikr mulohazalarini talab qiladigan murakkab mahorat. O‘quvchilar jumlar va tegishli so‘z birikmalaridan foydalanishni va o‘zbek tili grammatikasi qoidalarini tushunishni o‘rganish kerak.

Xulosa qilib aytganda, o‘zbek tilini chet sifatida o‘qitishda og‘zaki va yozma nutqni rivojlantirishda lug‘at bilan ishlash, tinglash qobilyatlari, grammatika, o‘qish, to‘g‘ri talaffuz qilish, yozish qobilyatlarini o‘z ichiga olgan. Ushbu omillarga e’tibor qaratish va o‘quvchilarga amaliyot o‘tash va fikr-mulohaza olish imkoniyatini berish orqali o‘qituvchilar o‘z o‘quvchilariga o‘zbek tilida kuchli muloqat qobilyatlarini rivojlantirishga yordam berishga qaratilgan. Xorijliklarga o‘zbek tilini ikkinchi til sifatida o‘rgatishda kerak bo‘lgan uchta jihatni ta’kidlash mumkin:

¹⁴ <https://newjournal.org/index.php/01/article/download/9074/8781/14262>

- A) Olmoshlarni o'rgatish.
- B) Fe'llarni o'rgatish.
- C) Oddiydan murakkabga tomon usuli orqali o'rgatishga qaratilgan.

ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Karimov.I.A. Yuksak ma'naviyat yengilmas kuch.T-Ma'naviyat.2008.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 20-oktabrida PF-6084-son Farmoni.
3. R.A.Yo'ldoshev Ta'lim rus tilida olib boriladigan maktablarda o'zbek tilini o'qitish metodikasi.- Toshkent: O'zPFTI,2015.

INTERNET SAYTLARI:

1. <http://www.gazeta.uz>
2. <http://www.newjournal.uz>